
МЕДИИ И КОМУНИКАЦИИ НА 21. БЕК
21ST CENTURY MEDIA AND COMMUNICATIONS
5/2021

DOI: 10.54664/ETVI8848

Ивайло САПРАВЛИЙСКИ*

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

**ОБРАЗЪТ НА МЕДИИТЕ И ЖУРНАЛИСТИКАТА НА СТРАНИЦИТЕ
НА СП. „БЪЛГАРСКИ ЖУРНАЛИСТ – ЖУРНАЛИСТИКА И ОБЩЕСТВО“
(1959–1996): РЕЗУЛТАТИ ОТ КОЛИЧЕСТВЕН КОНТЕНТ АНАЛИЗ¹**

Ivaylo SAPRAVLIYSKI

St. Kliment Ohridski University of Sofia, Bulgaria

**THE IMAGE OF MEDIA AND JOURNALISM ON THE PAGES OF
THE *BULGARIAN JOURNALIST PERIODICAL* (1959–1996): RESULTS OF
A QUANTITATIVE CONTENT ANALYSIS**

Abstract: This paper presents and analyzes the results of a quantitative content analysis of the periodical called *Bulgarian Journalist – Journalism and Society*. The main research topic is the role of journalism and media in Bulgaria. Based on publications on the topic, it aims to “bring to light”, as far as possible, journalistic, political and public reflections on the role and place of media and journalism in Bulgarian society during the communist regime and the first years of democratic transformation. The main focus is on five research questions, on the basis of which the periodical is monitored and analyzed. The conclusions drawn at the end have an important research significance.

Keywords: Bulgarian journalism, media, roles, society, content analysis.

Въведение

Тоталитарният период поставя пред редица негативни предизвикателства и промени цялостното развитие на журналистиката в България, като по този начин се прекъсват или проточват дълго във времето важни тенденции в нейното развитие, имащи своите основателни проявления до 9.IX.1944 г. За няколко десетилетия печатът и радиото (впоследствие и новопоявилата се медия – телевизията) претърпяват множество радикални трансформации. Те рефлектират строго идеологически върху цялото общество и предопределят както ролята на медиите като изразители на общественото мнение, така и принципите и ценностите им, които те иначе биха следвали в дейността си при условия на гарантиран медиен плурализъм. При комунистическия режим основната функция на журналистите да информират обществеността беше подменена с тази да се пропагандират политическите задачи на партията държава.

---

* **Ивайло Саправлийски** – магистър по политология, СУ „Св. Климент Охридски“, ivo.sapra@yahoo.com

¹ Статията е подготвена в рамките на научно-изследователския проект „Медийната система и журналистическата култура в България (Изследване в светлината на трите модела за отношенията медии – политика на Халин и Манчини)“. Проектът се осъществява от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и е финансиран от Фонд „Научни изследвания по договор № КП-06-Н35/6 – 18.12.2019 г.

В самото начало след промените от септември 1944 г., в обстановка на все още съществуващ политически плурализъм и свобода на печата, освен печатът на „отечественофронтовска“ България излизат и доста непартийни издания. Това положение обаче продължава за кратко, тъй като комунистическата партия предприема мерки за неговото ограничаване. Неслучайно още на 9.IX.1944 г. е учредено с указ на регентството Министерство на пропагандата, а в процеса на усложняването на обществените конфронтации два месеца по-късно Георги Димитров заклепява появилият се опозиционен печат, просъществувал сравнително кратко време (Панайотов 2008: 187). Налични са факти, доказващи, че върху журналисти от опозиционните вестници са прилагани различни форми на терор. През 1952 г. се въвежда строга предварителна цензура, която предопределя и ролята на печата впоследствие като „обикновен придатък към тоталитарното управление, включително и към неговия репресивен апарат“. В доклад пред Политбюро от май 1956 г. Тодор Живков остро критикува журналистическите среди, които „прокарвали „нездрави“ настроения и издигали дребнобуржоазния лозунг за „свобода въобще“ (пак там: 189). По този начин в условията на идейно-пропагандно комунистическо строителство на следвоенна България и близо три години след провеждането на небезизвестния Априлски пленум на ЦК на БКП, през 1959 г. се появява печатният орган на Съюза на българските журналисти (СБЖ) – периодичното списание „Български журналист – журналистика и общество“.

Апарат на изследването

В тази статия са представени резултатите от проведен количествен контент анализ на сп. „Български журналист – журналистика и общество“. Основната цел на проучването беше да се осветлят журналистическите, експертните и обществените рефлексии на страниците на списанието за ролята на журналистиката и медиите във времето от 1959 до края на неговото излизане през 1996 г. Този почти четиридесетгодишен период се простира от плахото либерализиране на тоталитарната система след Априлския пленум през 1956 г., минава през „зрелия социализъм“, загниването на режима и приключва с първите години на прехода към демокрация.

Беше приложен извадковият метод, като отделни книжки от списанието бяха изследвани през период от три години, с изключение на две „разширения“ с по една година в началото на 80-те и 90-те години на ХХ в. и едно „стеснение“ с една година през втората половина на 80-те години. Беше проучено съдържанието на всички десет книжки на списанието за 1959 г., а за следващите години изследването обхваща следното съдържание: 1962 – кн. 2, 1965 – кн. 2–3, 1968 – кн. 4–5, 1971 – кн. 5, 1974 – кн. 6, 1977 – кн. 7, 1981 – кн. 8, 1984 – кн. 9, 1987 – кн. 10, 1989 – кн. 11, 1993 – кн. 10 и 1996 – кн. 1. Общият брой на изследваните броеве е 24. В статията в табличен вид са представени обобщените резултати от количествения контент анализ в частта за тематичното разнообразие на публикациите.

Ако се опитаме да дадем отговор на въпроса защо това конкретно списание попада в изследователското полезрение, то можем да заключим, че СБЖ представлява по своя характер професионално-творческата и синдикална организация на българските журналисти. Въпреки казионния характер на такъв тип организации в годините на държавния социализъм, би могло да се очаква, че творческият им характер е осигурявал известна автономност в дейността им – в случая в публикациите в органа на СБЖ. По отношение на темите на контент анализа се установи, че това не е точно така – налице е осезаема пропагандна линия на поведение.

Изследователската дейност беше подпомогната чрез конкретизирането на въпроси, свързани с петте теми на изследването:

- каква е ролята на журналистиката и медиите в обществото;
- какви са и какви трябва да бъдат българските медии и журналистика;
- има ли (само)възприятия за ролята на журналиста и какви са те;
- какво е отношението към „старите медии“ и какви са предизвикателствата пред тях;
- има ли иновации в науката или в икономиката, които да са приложими в медиите/журналистиката.

Първата тема засяга описанието на ролята и мястото на журналистиката и медиите в обществото и проблемите, трудностите и перспективите пред тяхното съществуване и развитие. Втората тема акцентира върху проверяването за наличие на по-тезисни материали относно това какви са и какви трябва да бъдат медиите в България. Следващата тема включва (само) възприятия за публичната роля на журналиста, т.е. като какъв той бива представен на обществеността – неутрален посредник, мисионер на общественото мнение, модератор между политиката и обществото, визионер, пазител на националната сигурност и държавността или нещо друго. Четвъртата тема касае „старите“ медии и предизвикателствата или заплахите за тях от страна на „новите“ медии, например отношенията: вестник – радио, радио – телевизия, вестник и други „стари“ медии – интернет и т.н. Последната, пета тема има обединителен характер и цели открояването на публикации върху иновации в обществото, икономиката или в науката, които са приложими в журналистиката и медиите. По време на самото тематично изследване като специфична трудност се открие използваният журналистически стил с подчертана пропагандна насоченост в броевете преди ноември 1989 г.

Резултати и анализ на данните

В таблицата по-долу е представено обобщението на резултатите от количествения контент анализ на списанието по петте ключови теми, като за всяка от тях е направен кратък анализ на получените резултати. Изведен е брой на регистрираните публикации и е изчислено в проценти съотношението тема – брой регистрирани публикации спрямо общия им брой, който е 172. Забелязват се няколко основни аспекта, които заслужават да бъдат взети под внимание при анализа на резултатите. Те имат своята конкретна изследователска тежест и се обуславят от спецификите на контекстуалната среда, разкриваща своите преки и косвени пространствено-времеви очертания в тематичния подбор на печата в България от периода след 1944 г. Анализиранието на резултатите по теми върви низходящо и се различава от първоначално приоритизираната им подредба в таблицата, която е използвана по време на изследването.

Таблица 1.

	Тема	Брой публикации	Процент
1.	Журналистиката и медиите в обществото	17	10%
2.	Какви са – какви да бъдат българската журналистика/медии	137	79%
3.	(Само)възприятия за ролята на журналиста	14	8%
4.	„Старите“ медии и предизвикателствата пред тях	1	1%
5.	Друга (иновации в обществото, икономиката или науката, приложими в журналистиката/медиите)	3	2%
	N	172	100%

I тема: Какви са и какви да бъдат българската журналистика и медии?

Най-много са регистрираните публикации по темата какви са и какви трябва да бъдат българската журналистика и медии – от селектирани общо 172 комуникационни единици 137 са посветени на нея, т.е. 4/5 от цялата съвкупност. Напълно разбираемо е, че след обществено-политическите и културни преобразувания в България след 1944 г., осъществявани под контрола на комунистическата партия, функциите на печата обслужват изцяло нейните интереси и тезите на т.нар. народна власт. Ситуацията е коренно различна с десетилетията преди Девети септември, когато въпреки периодите на незряла демокрация и авторитаризъм, както и цензура и други рестрикции за печата, в общи линии той е коректив на политическата власт при цялата партийна обвързаност на много от изданията. Новата роля на журналистиката е дефинирана еднозначно: „печатът на нашата Народна република има всички сили, възможности и средства да изпълни с чест големите задачи, които му поставят Партията и народната власт

в днешния етап от социалистическото развитие на страната“ (Български журналист 1959, кн. 1: 1). Новата културна и социално-икономическа роля включва в себе си нови и наложителни очаквания, които родната журналистика и хората, които я представляват, трябва да покрият – „за да изпълнят достойно отговорните изисквания, българските журналисти трябва да се свържат още по-тясно с живота, да отидат сред работниците и селяните в предприятията и кооперативните стопанства, в градовете и селата“ (Български журналист 1959, кн. 2: 1-3) Подобни призови присъстват почти във всяка от регистрираните публикации и свидетелстват за огромната отговорност, която се вменява на медиите от онази епоха от страна на властта, независимо от това, че те реално загубват своята самостоятелност и свобода, за да работят изцяло идеологически и всеотдайно в името на народа и неговото благоденствие.

Втъкани в отчетлива идеологическа окраска и преекспонирани остават публикации, които представят фактическото състояние и развитие на т.нар. низов печат, на дописничеството, многотиражките и т.н. Едновременно с това тези материали постулират че „днешният, социалистическият журналист създава огромното възпитателно-пропагандно значение на печатното слово, на вестника“ (Български журналист 1959, кн. 5: 22–23). Значението, което се отдава на журналистическата прослойка, с времето се разширява и задълбочава и обхваща не просто предприетите стопански начинания за скъсяване сроковете на петилетката, но и цялостното обществено развитие. Този подход има отзвук както към вътрешния живот, така и към външния, международен живот на страната в условията на комунистическия лагер и идеологическото блоково противопоставяне със западните демокрации.

II тема: Журналистиката и медиите в обществото

На второ място, едва със 17 публикации (10% от общия брой), се нарежда темата за журналистиката и медиите в обществото. Тя е представена в по-голямата си част с критика и позоваване на реалните трудности, пред които са изправени медиите – вестници, радиото и впоследствие – телевизията. Акцентът е върху качеството на произвежданата новинарска продукция и трудностите в професионално отношение, които изпитват журналистите. Най-често критикувани са ниският набор от качества за упражняване на журналистическата професия и различните фактори, които обуславят състоянието ѝ. Отправят се призови постоянно да се търсят начини за развитие и доусъвършенстване в тънкостите на журналистическия занаят, за да може журналистите да бъдат ефективна опора на комунистическото управление. В това отношение се изтъкват приносите не само на Ленин и съветските журналисти в журналистиката, както и опитът на техните колеги от ГДР и други социалистически държави, но и този на родните комунисти революционери от близкото минало, вещо и неотстъпно боравещи си със силата на перото. В периода след 1989 г. преобладават публикациите, в които се дава реалистична оценка за новото положение на медиите и ролята им в процеса на демократизация: „Журналистът е самотен и поради абсолютните реалности, при които е призван да работи: срещу него са трите останали власти, плюс корупцията в тях, плюс „външната мафия“, плюс подземния свят, плюс всеки, който си види името във вестника и реши, че е обиден“ (Български журналист 1996, кн. 1: 11–12).

Видимо присъствието в тези публикации се отдава и на технологичните подобрения и развитието на печата, с което се оправдават очакванията той да започне да служи още по-подготвено и уверено на народа: „Новите начинания в печата донесоха и жанрово разнообразие. Живият репортаж, очеркът, интересната информация, интервюто, беседата заемат своето място на страниците на вестника“ (Български журналист 1962, кн. 2: 6–10). В това отношение, другите два бързо развиващи се медийни сегмента под комунистическото покровителство – радиото и телевизията – също бележат напредък в подобряване качеството на продукцията си. Така печелят общественото доверие като постоянни ангажирани агенти за неговото културно и материално преуспяване, ако използваме езика на пропагандата от онази епоха.

III тема: (Само)възприятия за ролята на журналиста

На трето място по регистрирани публикации е темата за самовъзприятията за публичната роля на журналиста – 14 публикации (8%) от общия им брой. Специфичното при тях е, че се набляга често на чисто вътрешноорганизационната структура и професионализъм на журналистите от трите различни форми на съобщаване – печат, радио и телевизия. Присъстват материали, касаещи ролята на дописничеството, на редактора, на журналистическите кадри и проблемите, свързани с тяхната по-добра професионална подготовка: „успешната професионална специализация и координация са едни от най-съществените проблеми, осигуряващи ефективността на телевизионната журналистика“ (Български журналист 1977, кн. 7: 33–36). Видимо се поставят на дневен ред качествата, проблемите и предизвикателствата на различни специалисти в областта на информационната дейност и обезпечаване: „подборът на тематиката и редът на публикациите са едни от най-важните страни в работата на култур-журналиста редактор“ (пак там: 12–14). Отвъд тези организационно-технически рефлексии липсват каквито и да е статии, като коментари, анализи и т.н., които дори плахо да разглеждат журналистиката като автономна публична сфера, която може да има критични и контролни функции спрямо системата.

IV тема: Друга (иновации в обществото, икономиката или науката, приложими в журналистиката/медиите)

Подобно е и положението с публикациите, попадащи в областта на иновациите и науката и тяхното отражение върху журналистиката – само три на брой. Що се отнася до технологичния напредък в науката и неговото оползотворяване в журналистиката, то те засягат отделни елементи от информационното структуриране и реализиране: „особено напоследък се забелязва наред с черните заглавия да се печатат и многоцветни заглавия“. В същата публикация се хвърля смела прогноза за това какви промени ще настъпят в журналистиката: „предполага се, че ще бъдат въведени в действие така наречените четящи фотонаборни автомати, които сами четат и набират от отделния оригинал“ (Български журналист 1965, кн. 2–3: 50–51).

V тема: „Старите“ медии и предизвикателствата пред тях

Изобщо незасегната остава темата за противопоставянията между старите и новите медии и предизвикателствата пред първите. Само една публикация от всичките 172 е съотнесена към нея, където се описват конкурентите на вестника: „Впрочем от близо две столетия някакви особени конкуренти, каквито са напоследък радиото, киното и телевизията, вестникът не е имал“ (Български журналист 1965, кн. 2–3: 50–51). В друга публикация, имаща все пак някакво минимално отношение към тази тема, е представено критично отношение към състоянието на низовия печат в България. Липсват публикации, които да споменават предизвикателствата при медиите с по-стари технологични модели.

Изводи

Резултатите от контент анализа на публикациите от сп. „Български журналист – журналистика и общество“ за целия изследван период позволяват няколко съществени извода.

В списанието основната тема е за това какви са и какви да бъдат българската журналистика и медии, следвана от тази за ролята на журналистиката и медиите в обществото.

В периода 1959-1989 г. журналистиката е представена като важен инструмент за пропагандно обезпечаване на комунистическия режим независимо през какви трансформации преминава той.

Журналистиката и медиите през изследвания период на комунистическия режим може да се определят като обикновена трансмисия на комунистическата власт. Журналистите не се самовъзприемат като принадлежащи към специална обществена сфера, която, макар и в условията на авторитарен социализъм, може да пробва да бъде поне частичен коректив на управля-

ващите. Ролята им основно е съсредоточена върху това да информират и подготвят народа за „светлото социалистическо бъдеще“ и икономическото преуспяване на страната.

Периодът от края на 1989 до 1996 год. в сп. „Български журналист“ се характеризира с определено отслабено езиково качество на публикуваните материали, за разлика от по-високия и стегнат журналистически стил преди 1989 г., който е осезаем въпреки пропагандната насоченост на публикациите.

Усеща се реакционно поведение, което изтъква унаследените негативи от времето на комунистическия режим и неговото силно влияние върху функционирането на журналистиката.

Присъстват теми, които засягат новата роля и участието на журналиста в условията на демократичен преход, като биват включвани текущи проблеми във функционирането на страната и тяхното многоаспектно отражение върху журналистическото съсловие.

Заклучение

Функцията, която сп. „Български журналист – журналистика и общество“ осъществява, е показателна, защото се откроява с твърда обществено-политическа насоченост през периода от 1959 до 1989 г. Значими са разликите на тематичния фокус преди и след 1989 г. – ако дотогава журналистиката е своеобразен институционализиран инструмент в услуга на мощно развиващата се пропагандна комунистическа машина и нейните качества са високо оценявани и обгрижвани от властта, то след това акцентът е върху новите проблематични условия на страната в демократичен преход и принизената роля на журналистиката.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

Вестникът на бъдещето. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 2–3, с. 50–51, 1965. // *Vestnikat na badeshteto*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 2-3, s. 50–51, 1965.

За да стане оръжието по-силно. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 1, с. 1, 1959. // *Za da stane orazhieto po-silno*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 1, s. 1, 1959.

Културжурналистът. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 7, с. 12–14, 1977. // *Kulturzhurnalstat*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 7, s. 12–14, 1977.

Лекции и консултации: Личната документация на един журналист. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 5, с. 22–23, 1959. // *Lekcii i konsultacii: Lichnata dokumentacia na edin zhurnalist*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 5, s. 22–23, 1959.

Новите местни органи и задачите на печата. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 2, с. 1–3, 1959. // *Novite mestni organi i zadachite na pechata*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 2, s. 1–3, 1959.

Панайотов 2008: Панайотов, Филип. *Вестници и вестникари*. София: Захари Стоянов. // Panayotov 2008: Panayotov, Filip. *Vestnitsi i vestnikari*. Sofia: Zahari Stoyanov.

Със зареден пистолет. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 1, с. 11–12, 1996. // *Sas zareden pistollet*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 1, s. 11–12, 1996.

Творчески срещи: широк простор за новите инициативи и на обществените начала в печата. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 2, стр. 6–10, 1962. // *Tvorcheski sreshhti: shirok prostor za novite iniciativi i na obshtestvenite nachala v pechata*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 2, s. 6–10, 1962.

Теория: Телевизионният журналист. – В: *Български журналист – журналистика и общество*, кн. 7, с. 33–36, 1977. // *Teoria: Televizionniat zhurnalist*. – In: *Balgarski zhurnalist – zhurnalistika i obshtestvo*, кн. 7, s. 33–36, 1977.